

تذکر این کتاب توسط مؤسسه فرهنگی - اسلامی شبکه الامامین الحسنین علیهما السلام
بصورت الکترونیکی برای مخاطبین گرامی منتشر شده است.

لازم به ذکر است تصحیح اشتباهات تایپی احتمالی، روی این کتاب انجام گردیده است.

فهرست مطالب

۴.....	پیشوای پنجم حضرت امام محمد باقر <small>علیه السلام</small>
۶.....	دانش امام
۸.....	اخلاق امام باقر <small>علیه السلام</small>
۱۰.....	امام و امویان
۱۴.....	امام با مخالفان احتجاج می کند
۱۶.....	ضرب سکه ی اسلامی به دستور امام باقر <small>علیه السلام</small> ^(۲۴)
۱۹.....	اصحاب امام باقر <small>علیه السلام</small>
۲۲.....	شهادت امام باقر <small>علیه السلام</small>
۲۴.....	پاورقی ها

سیره عملی امام باقر (علیه السلام)

علی نظری منفرد

پیشوای پنجم حضرت امام محمد باقر علیه السلام

بسم الله الرحمن الرحيم

امام ابو جعفر، باقر العلوم، پنجمین پیشوای ما، جمعه ی نخستین روز ماه رجب سال پنجاه و هفت هجری در شهر مدینه چشم به جهان گشود. ^(۱) او را «محمد» نامیدند و «ابو جعفر» کنیه و «باقر العلوم» یعنی «شکافنده ی دانشها» لقب آن گرامی است. به هنگام تولد هاله بی از شکوه و عظمت نوزاد اهل بیت را فرا گرفته بود، و همچون دیگر امامان پاک و پاکیزه به دنیا آمد.

امام باقر علیه السلام از دو سو - پدر و مادر - نسبت به پیامبر و حضرت علی و زهرا علیهم السلام می رساند، زیرا پدر او امام زین العابدین فرزند امام حسین، و مادر او بانوی گرامی «ام عبد الله» ^(۲) دختر امام مجتبی علیه السلام است.

عظمت امام باقر علیه السلام زیانزد خاص و عام بود، هر جا سخن از والایی هاشمیان و علویان و فاطمیان به میان می آمد او را یگانه وارث آنهمه قداست و شجاعت و بزرگواری می شناختند و هاشمی و علوی و فاطمیش می خواندند.

راستگوترین لهجه ها و جذاب ترین چهره ها و بخشنده ترین انسانها برخی از ویژگیهای امام باقر علیه السلام است.

گوشه بی از شرافت و بزرگواری آن گرامی را در گزارش زیر می خوانیم:

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم به یکی از یاران پارسای خود «جابر بن عبد الله انصاری فرمود: ای جابر! تو زنده می مانی و فرزندم «محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابیطالب» را که نامش در تورات «باقر» است در می یابی، بدان هنگام سلام مرا بدو برسان.

پیامبر در گذشت و جابر عمری دراز یافت- و بعدها روزی به خانه ی امام زین العابدین آمد و امام باقر را که کودکی خرد سال بود دید، به او گفت: پیش بیا... امام باقر علیه السلام آمد.

گفت: برو...

امام باز گشت. جابر اندام و راه رفتن او را تماشا کرد و گفت: به خدای کعبه سوگند آینه ی تمام نمای پیامبر است.

آنگاه از امام سجاد پرسید این کودک کیست؟

فرمود: امام پس از من فرزندی «محمد باقر» است.

جابر برخاست و بر پای امام باقر بوسه زد و گفت: فدایت شوم ای فرزند پیامبر

سلام و درود صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ پدرت پیامبر خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ را بپذیر چه او ترا سلام رسانده است.

دیدگان امام باقر پر از اشگ شد و فرمود: سلام و درود بر پدرم پیامبر خدا باد تا بدان

هنگام که آسمانها و زمین پایدارند و بر تو ای جابر که سلام او را به من رساندی. ^(۳)

دانش امام

دانش امام باقر علیه السلام نیز همانند دیگر امامان از سر چشمه ی وحی بود، آنان آموزگاری نداشتند و در مکتب بشری درس نخوانده بودند، «جابر بن عبد الله» نزد امام باقر علیه السلام می آمد و از آنحضرت دانش فرا می گرفت و به آن گرامی مکرر عرض می کرد: ای شکافنده ی علوم! گواهی می دهم تو در کودکی از دانشی خدا داد برخورداری ^(۴).

«عبد الله بن عطاء مکی» می گفت: هرگز دانشمندان را نزد کسی چنان حقیر و کوچک نیافتم که نزد امام باقر علیه السلام، «حکم بن عتیبه» که در چشم مردمان جایگاه علمی والایی داشت در پیشگاه امام باقر چونان کودکی در برابر آموزگار بود ^(۵).

شخصیت آسمانی و شکوه علمی امام باقر علیه السلام چنان خیره کننده بود که «جابر بن یزید جعفی» به هنگام روایت از آن گرامی می گفت: «وصی اوصیاء و وارث علوم انبیاء محمد بن علی بن الحسین مرا چنین روایت کرد...» ^(۶)

مردی از «عبد الله عمر» مساله یی پرسید و او در پاسخ درماند، به سؤال کننده امام باقر را نشان داد و گفت از این کودک بپرس و مرا نیز از پاسخ او آگاه ساز. آن مرد از امام پرسید و پاسخی قانع کننده شنید و برای «عبد الله عمر» بازگو کرد، عبد الله گفت: اینان خاندانی هستند که دانششان خداداد است ^(۷).

«ابو بصیر» می گوید: با امام باقر علیه السلام به مسجد مدینه وارد شدیم، مردم در رفت و آمد بودند. امام به من فرمود: از مردم بپرس آیا مرا می بینند؟

از هر که پرسیدم آیا ابو جعفر را دیده ای پاسخ منفی شنیدم، در حالیکه امام در کنار من ایستاده بود. در این هنگام یکی از دوستان حقیقی آن حضرت «ابو هارون» که نابینا بود به مسجد در آمد. امام فرمود: از او نیز بپرس.

از ابو هارون پرسیدم: آیا ابو جعفر را دیدی؟

فورا پاسخ داد: مگر کنار تو نایستاده است؟

گفتم: از کجا دریافتی؟

گفت: چگونه ندانم در حالیکه او نور رخسندۀ بی است^(۸).

و نیز «ابو بصیر» می گوید: امام باقر (علیه السلام) از یکی از افریقائیان حال یکی از شیعیان

خود به نام «راشد» را جويا شد. پاسخ داد خوب بود و سلام می رساند.

امام فرمود خدا رحمتش کند.

با تعجب گفت: مگر او مرده است؟

فرمود: آری.

گفت: چه وقت در گذشت؟

فرمود: دو روز پس از خارج شدن تو.

گفت: به خدا سوگند او بیمار نبود...

فرمود: مگر هر کس می میرد به جهت بیماری است؟

آنگاه ابو بصیر از امام در مورد آن در گذشته سؤال کرد.

امام فرمود: او از دوستان و شیعیان ما بود، گمان می کنید که چشمهای بینا و گوشهای

شنوایی برای ما همراه شما نیست و چه پندار نادرستی است!

به خدا سوگند هیچ چیز از کردارتان بر ما پوشیده نیست پس ما را نزد خودتان حاضر

بدانید و خود را به کار نیک عادت دهید و از اهل خیر باشید تا به همین نشانه و علامت

شناخته شوید. من فرزندان و شیعیانم را به این برنامه فرمان می دهم^(۹).

یکی از راویان می گوید در کوفه به زنی قرآن می آموختم، روزی با او شوخی کردم،

بعد به دیدار امام باقر شتافتم، فرمود:

آنکه (حتی) در پنهان مرتکب گناه شود خداوند به او اعتنا و توجهی ندارد، به آن زن

چه گفتی؟ از شرمساری چهره ام را پوشاندم و توبه کردم، امام فرمود: تکرار نکن^(۱۰).

اخلاق امام باقر علیه السلام

مردی از اهل شام در مدینه ساکن بود و به خانه ی امام بسیار می آمد و به آن گرامی می گفت: «...در روی زمین بغض و کینه ی کسی را بیش از تو در دل ندارم و با هیچکس بیش از تو و خاندانت دشمن نیستم! و عقیده ام آنست که اطاعت خدا و پیامبر و امیر مؤمنان در دشمنی با توست، اگر می بینی به خانه ی تو رفت و آمد دارم بدان جهت است که تو مردی سخنور و ادیب و خوش بیان هستی!» در عین حال امام علیه السلام با او مدارا می فرمود و به نرمی سخن می گفت. چندی بر نیامد که شامی بیمار شد و مرگ را رویا روی خویش دید و از زندگی نومید شد، پس وصیت کرد که چون در گذرد ابو جعفر «امام باقر» بر او نماز گزارد.

شب به نیمه رسید و بستگانش او را تمام شده یافتند، بامداد وصی او به مسجد آمد و امام باقر علیه السلام را دید که نماز صبح به پایان برده و به تعقیب ^(۱۱) نشسته است، و آن گرامی همواره چنین بود که پس از نماز به ذکر و تعقیب می پرداخت.

عرض کرد: آن مرد شامی به دیگر سرای شتافته و خود چنین خواسته که شما بر او نماز گزارید.

فرمود: او نمرده است... شتاب مکنید تا من بیایم.

پس برخاست و وضو و طهارت را تجدید فرمود و دو رکعت نماز خواند و دستها را به دعا برداشت، سپس به سجده رفت و همچنان تا بر آمدن آفتاب، در سجده ماند، آنگاه به خانه ی شامی آمد و بر بالین او نشست و او را صدا زد و او پاسخ داد، امام او را بر نشاند و پشتش را به دیوار تکیه داد و شربتی طلبید و به کام او ریخت و به بستگانش فرمود غذاهای سرد به او بدهند و خود بازگشت.

دیری بر نیامد که شامی شفا یافت و به نزد امام آمد و عرض کرد:

«گواهی می دهم که تو حجت خدا بر مردمانی^(۱۲)...»

«محمد بن منکدر»-از صوفیان آن روزگار-می گوید:

در روز بسیار گرمی از مدینه بیرون رفتم، ابو جعفر محمد بن علی بن الحسین را دیدم -همراه با دو تن از غلامانشان- یا دو تن از دوستانش -از سرکشی به مزرعه ی خویش باز می گردد با خود گفتم: مردی از بزرگان قریش در چنین وقتی در پی دنیاست! باید او را پند دهم.

نزدیک آمدم و سلام کردم، امام در حالی که عرق از سر و رویش می ریخت با تندی پاسخ داد.

گفتم: خدا ترا به سلامت بدارد آیا شخصیتی چون شما در این هنگام و با این حال در پی دنیا می رود! اگر در این حالت مرگ در رسد چه می کنی؟

فرمود به خدا سوگند اگر مرگ در رسد در حال اطاعت خداوند خواهم بود زیرا من بدینوسیله خود را از تو و دیگر مردمان بی نیاز می سازم، از مرگ در آنحالت بیمناکم که سرگرم گناهی باشم.

گفتم: رحمت خدا بر تو باد، می پنداشتم که شما را پند می دهم اما تو مرا پند دادی و آگاه ساختی^(۱۳).

امام و امویان

امام چه خانه نشین باشد و چه در متن اجتماع در مقام امامتش تفاوتی رخ نمی دهد زیرا امامت چونان رسالت، منصبی است خدایی و مردمان را نمی رسد که بدلخواه خویش امامی برگزینند.

غاصبان و متجاوزان همواره به مقام والای امام رشک می بردند و بهر وسیله برای غصب و تصرف حکومت و خلافت که ویژه ی امامان بود دست می یازیدند و در راه این منظور از هیچ جنایتی نیز باک نداشتند.

امامت امام در زمان خلافت ولید و سلیمان بن عبد الملک و عمر بن عبد العزیز و یزید بن عبد الملک و هشام بوده است.

برخی از دوران امامت امام باقر علیه السلام مقارن حکومت ظالمانه ی هشام بن عبد الملک اموی می بود و هشام و دیگر امویان به خوبی می دانستند که اگر حکومت ظاهر را با ستم و جنایت به غصب گرفته اند هرگز نمی توانند حکومت دردلها را از خاندان پیامبر برابیند. عظمت معنوی امامان گرامی چنان گیرا بود که گاه دشمنان و غاصبان خود مرعوب می ماندند و به تواضع برمی خاستند:

هشام در یکی از سالها به حج آمده بود و امام باقر و امام صادق علیهما السلام نیز جزو حاجیان بودند، روزی امام صادق علیه السلام در اجتماع عظیم حج ضمن خطابه ی فرمود:
«سپاس خدای را که محمد صلی الله علیه و آله و سلم را به راستی فرستاد و ما را به او گرامی ساخت، پس ما برگزیدگان خدا در میان آفریدگان و جانشینان خدا (در زمین) هستیم، رستگار کسی است که پیرو ما باشد و شور بخت آنکه با ما دشمنی ورزد».

امام صادق (علیه السلام) بعدها می فرمود: گفتار مرا به هشام خبر بردند ولی متعرض ما نشد تا به دمشق بازگشت و ما نیز به مدینه برگشتیم به حاکم خود در مدینه فرمان داد تا من و پدرم را به دمشق بفرستند.

به دمشق در آمدیم و هشام تا سه روز ما را بار نداد، روز چهارم بر او وارد شدیم، هشام بر تخت نشسته بود و درباریان در برابرش به تیر اندازی و هدف گیری سرگرم بودند.

هشام پدرم را به نام صدا زد و گفت: با بزرگان قبیله ات تیراندازی کن.

پدرم فرمود: من پیر شده ام و تیراندازی از من گذشته است، مرا معذور دار.

هشام اصرار ورزید و سوگند داد که باید این کار را بکنی و به پیر مردی از بنی امیه گفت کمانت را به او بده پدرم کمان برگرفت و تیری به زه نهاد و پرتاب کرد، اولین تیر درست در وسط هدف نشست، دومین تیر را در کمان نهاد و چون شست از پیکان برداشت بر پیکان تیر اول فرود آمد و آن را شکافت، تیر سوم بر دوم و چهارم بر سوم... و نهم بر هشتم نشست، فریاد از حاضران برخاست، هشام بی قرار شد و فریاد زد:

آفرین ابا جعفر! تو در عرب و عجم سر آمد تیراندازی، چطور می پنداری زمان تیراندازی تو گذشته است... و در همان هنگام تصمیم بر قتل پدرم گرفت و سر به زیر افکنده فکر می کرد و ما در برابر او ایستاده بودیم، ایستادن ما طولانی شد و پدرم از این بابت به خشم آمد و آن گرامی چون خشمگین می شد به آسمان می نگریست و خشم در چهره اش آشکار می شد، هشام غضب او را دریافت و ما را به سوی تخت خود فرا خواند و خود برخاست و پدرم را در برگرفت و او را بر دست راست خود بر تخت نشانید و مرا نیز در برگرفت و بر دست راست پدرم نشانید، و با پدرم به گفتگو نشست و گفت:

قریش تا چون تویی را در میان خود دارد بر عرب و عجم فخر می کند، آفرین بر

تو، تیراندازی را چنین از چه کسی و در چند مدت آموخته بی؟

پدرم فرمود: می دانی که مردم مدینه تیراندازی می کنند و من در جوانی مدتی به این کار می پرداختم و بعد ترک کردم تا هم اکنون که تو از من خواستی.

هشام گفت از آنگاه که خویش را شناختم تا کنون تیراندازی بدین زبردستی ندیده بودم و گمان نمی کنم کسی در روی زمین چون تو بر این هنر توانا باشد، آیا فرزندان جعفر نیز می تواند همچون تو تیراندازی کند؟

فرمود: ما «کمال» و «تمام» را به ارث می بریم، همان کمال و تمامی که خدا بر پیامبرش فرود آورد آنجا که می فرماید: «اليوم اكملت لكم دينكم و اتممت عليكم نعمتي و رضيت لكم الاسلام دينا»^(۱۴)... زمین از کسی که بر این کارها کاملا توانا باشد خالی نمی ماند.

چشم هشام با شنیدن این جملات در حدقه گردید و چهره اش از خشم سرخ شد، اندکی سر فرو افکند و دوباره سر برداشت و گفت: مگر ما و شما از دودمان «عبد مناف» نیستیم که در نسبت برابریم؟

امام فرمود: آری اما خدا ما را ویژگیهایی داده که به دیگران نداده است.

پرسید: مگر خدا پیامبر را از خاندان «عبد مناف» به سوی همه ی مردم و برای همه ی مردم از سفید و سیاه و سرخ نفرستاده است؟ شما از کجا این دانش را به ارث برده اید در حالیکه پس از پیامبر اسلام پیامبری نخواهد بود و شما یان پیامبر نیستید؟

امام بی درنگ فرمود: خداوند در قرآن به پیامبر می فرماید:

«زبان را پیش از آنکه به تو وحی شود برای خواندن قرآن حرکت مده»^(۱۵) «پیامبری که به تصریح این آیه زبانش تابع وی است به ما ویژگیهایی داده که به دیگران نداده است و به همین جهت با برادرش علی (علیه السلام) اسراری را می گفت که به دیگران هرگز نگفت و خداوند در این باره می فرماید: «و تعيها اذن واعية»^(۱۶) - یعنی آنچه به تو وحی می شود و اسرار تو را - گوشه فرا گیرنده فرا می گیرد.

و پیامبر خدا به علی عَلِيٍّ فرمود: از خدا خواستم که آن را گوش تو قرار دهد. و نیز علی بن ابیطالب عَلِيٍّ در کوفه فرمود «پیامبر خدا هزار در از دانش به روی من گشود که از هر در هزار در دیگر گشوده شد»...

همانطور که خداوند پیامبر را کمالاتی ویژه داد پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نیز علی عَلِيٍّ را برگزید و چیزهایی به او آموخت که به دیگران نیاموخت و دانش ما از آن منبع فیاض است و تنها ما آن را به ارث برده ایم نه دیگران.

هشام گفت: علی مدعی علم غیب بود حال آنکه خدا کسی را بر غیب دانا نساخت. پدرم فرمود: خدا بر پیامبر خویش کتابی فرود آورد که در آن همه چیز از گذشته و آینده تا روز رستخیز بیان شده است زیرا در همان کتاب می فرماید: **﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ﴾** ^(۱۷) - بر تو کتابی فرو فرستادیم که بیان کننده ی همه چیز است - و در جای دیگر فرمود: «همه چیز را در کتاب روشن به حساب آورده ایم ^(۱۸)»

و نیز: هیچ چیز را در این کتاب فرو گذار نکردیم ^(۱۹)» و خداوند به پیامبر فرمان داد همه ی اسرار قرآن را به علی بیاموزد، و پیامبر به امت می فرمود: علی از همه ی شما در قضاوت داناتر است... هشام ساکت ماند... و امام از بارگاه او خارج شد. ^(۲۰)

امام با مخالفان احتجاج می کند

«عبد الله بن نافع» از دشمنان امیر مؤمنان حضرت علی علیه السلام بود و می گفت: اگر در روی زمین کسی بتواند مرا قانع سازد که در کشتن «خوارج نهروان» حق با علی بوده است من بدو روی خواهم آورد. اگر چه در مشرق یا مغرب بوده باشد.

به عبد الله گفتند: آیا می پنداری فرزندان علی علیه السلام نیز نمی توانند به تو ثابت کنند؟

گفت مگر در میان فرزندان او دانشمندی هست؟

گفتند: این خود سند نادانی توست! مگر ممکن است در دودمان حضرت علی

علیه السلام دانشمندی نباشد؟!

پرسید: در این زمان دانشمندان کیست، امام باقر علیه السلام را به او معرفی کردند و او با یاران خویش به مدینه آمد و از امام تقاضای ملاقات کرد... امام به یکی از غلامان خویش فرمان داد بار و بنه ی او را فرود آورد و به او بگوید فردا نزد امام حاضر شود.

بامداد دیگر عبد الله با یاران خویش به مجلس امام آمد و آن گرمی نیز فرزندان و بازماندگان مهاجران و انصار را فرا خواند و چون همه گرد آمدند امام در حالیکه جامه ای سرخ فام بر تن داشت و دیدارش چون ماه فریبنده و زیبا بود فرمود:

سپاس ویژه خدایی است که آفریننده ی زمان و مکان و چگونگی هاست حمد خدایی را که نه چرت دارد و نه خواب آنچه در آسمانها و زمین است ملک اوست... گواهم که جز «الله» خدایی نیست و «محمد» بنده ی برگزیده و پیامبر اوست، سپاس خدایی را که به نبوتش ما را گرمی داشت و به ولایتش ما را مخصوص گردانید.

ای گروه فرزندان مهاجر و انصار! هر کدامتان فضیلتی از علی بن ابیطالب به خاطر دارید بگویید.

حاضران هر یک فضیلتی بیان کردند تا سخن به «حدیث خیبر» رسید، گفتند: پیامبر در نبرد با یهودان خیبر، فرمود.

«لاعطین الراية غدا رجلا يحب الله ورسوله و يحبه الله ورسوله، كرا را غیر فرار لا يرجع حتى يفتح الله على يديه» «فردا پرچم را به مردی می سپارم که دوستدار خدا و پیامبر است و خدا و پیامبر نیز او را دوست می دارند، رزم آوری است که هرگز فرار نمی کند و از نبرد فردا باز نمی گردد تا خداوند به دست او حصار یهودان را فتح فرماید».

و دیگر روز پرچم را به امیر مؤمنان سپرد و آن گرامی بانبردی شگفتی آفرین یهودان را منهزم ساخت و قلعه ی عظیم آنان را گشود.

امام باقر علیه السلام به عبد الله بن نافع فرمود: در باره ی این حدیث چه می گویی؟
گفت: حدیث درستی است اما علی بعدها کافر شد و خوارج را به ناحق کشت!
فرمود: مادرت در سوگ تو بنشیند، آیا خدا آنگاه که علی را دوست می داشت می دانست که او «خوارج» را می کشد یا نمی دانست؟
اگر بگویی خدا نمی دانست کافر خواهی بود.
گفت: می دانست.

فرمود: خدا او را بدان جهت که فرمانبردار اوست دوست می داشت یا به جهت نافرمانی و گناه.

گفت: چون فرمانبردار خدا بود خداوند او را دوست می داشت (یعنی اگر در آینده نیز گناهکار می بود خداوند می دانست و هرگز دوستدار او نمی بود پس معلوم می شود کشتن خوارج طاعت خدا بوده است) فرمود: برخیز که محکوم شدی و جوابی نداری.

عبد الله برخاست و این آیه را تلاوت کرد: ﴿حَتَّىٰ يَتَّبِعَنَ لَكُمْ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ﴾^(۲۱) - اشاره به آنکه حقیقت چون سپیده صبح آشکار شد - و گفت «خدا بهتر می داند رسالت خویش را در چه خاندانی قرار دهد»^(۲۲) و^(۲۳)

ضرب سکه ی اسلامی به دستور امام باقر علیه السلام (۲۴)

در سده ی اول هجری صنعت کاغذ در انحصار رومیان بود و مسیحیان مصر نیز که کاغذ می ساختند به روش رومیان و بنا بر مسیحیت نشان «اب و ابن و روح» بر آن می زدند، «عبد الملک اموی» مرد زیرکی بود، کاغذی از این گونه را دید و در مارک آن دقیق شد و فرمان داد آن را برای او به عربی ترجمه کنند، و چون معنای آن را دریافت خشمگین شد که چرا در مصر که کشوری اسلامی است باید مصنوعات چنین نشانی داشته باشد، بی درنگ به فرماندار مصر نوشت که از آن پس بر کاغذها شعار توحید - شهد الله انه لا اله الا هو - بنویسند و نیز به فرمانداران سایر ایالات اسلامی نیز فرمان داد کاغذهایی را که نشان مشرکانه ی مسیحیت دارد از بین ببرند و از کاغذهای جدید استفاده کنند.

کاغذهای جدید با نشان توحید اسلامی رواج یافت و به شهرهای روم نیز رسید و خبر به قیصر بردند و او در نامه یی به «عبد الملک» نوشت:

صنعت کاغذ همواره با نشان رومی می بود و اگر کار تو در منع آن درست است پس خلفای گذشته ی اسلام خطا کار بوده اند و اگر آنان به راه درست رفته اند پس تو در خطا هستی (۲۵)، من همراه این نامه برای تو هدیه ای لایق فرستادم و دوست دارم که اجناس نشان دار را به حال سابق واگذاری و پاسخ مثبت تو موجب سپاسگزاری ما خواهد بود. عبد الملک هدیه را نپذیرفت و به قاصد قیصر گفت: این نامه پاسخی ندارد.

قیصر دیگر بار هدیه ای دو چندان دفعه ی پیش برای او گسیل داشت و نوشت:

گمان می کنم چون هدیه را ناچیز دانستی نپذیرفتی، اینک دو برابر فرستادم و مایلم هدیه را همراه با خواسته ی قبلی من بپذیری. عبد الملک باز هدیه را رد کرد و نامه را نیز بی جواب گذاشت.

قیصر این بار به عبد الملک نوشت: دو بار هدیه ی مرا رد کردی و خواسته مرا بر نیاوردی برای سوم بار هدیه را دو چندان سابق فرستادم و سوگند به مسیح اگر اجناس نشان دار را به حال پیش برنگردانی فرمان می دهم تا زر و سیم را با دشنام به پیامبر اسلام سکه بزنند و تو می دانی که ضرب سکه ویژه ی ما رومیان است، آنگاه چون سکه ها را با دشنام به پیامبرتان ببینی عرق شرم بر پیشانیت می نشیند، پس همان بهتر که هدیه را بپذیری و خواسته ی ما را بر آوری تا روابط دوستانه مان چون گذشته پا بر جا بماند.

عبد الملک در پاسخ بیچاره ماند و گفت فکر می کنم که ننگین ترین مولودی که در اسلام زاده شده من باشم که سبب این کار شدم که به رسول خدا ﷺ دشنام دهند و با مسلمانان به مشورت پرداخت ولی هیچکس نتوانست چاره ای بیندیشد، یکی از حاضران گفت: تو خود راه چاره را می دانی اما به عمد آن را وا می گذاری!

عبد الملک گفت: وای بر تو، چاره ای که من می دانم کدامست؟

گفت: باید از «باقر» اهل بیت چاره ی این مشکل را بجویی.

عبد الملک گفتار او را تصدیق کرد و به فرماندار مدینه نوشت «امام باقر» ع را با احترام به شام بفرستد، و خود فرستاده ی قیصر را در شام نگهداشت تا امام ع بشام آمد و داستان را به او عرض کردند، فرمود:

تهدید قیصر در مورد پیامبر ﷺ عملی نخواهد شد و خداوند این کار را بر او ممکن نخواهد ساخت و راه چاره نیز آسان است، هم اکنون صنعتگران را گرد آور تا به ضرب سکه پردازند و بر یک رو سوره ی توحید و بر روی دیگر نام پیامبر ﷺ را نقش کنند و بدین ترتیب از مسکوکات رومی بی نیاز می شویم. و توضیحاتی نیز در مورد وزن سکه ها فرمود تا وزن هر ده درهم از سه نوع سکه هفت مثقال باشد ^(۲۶) و نیز فرمود نام شهری که در آن سکه می زنند و تاریخ سال ضرب را هم بر سکه ها درج کنند.

عبد الملک دستور امام را عملی ساخت و به همه ی شهرهای اسلامی نوشت که معاملات باید با سکه های جدید انجام شود و هر کس از سابق سکه ای دارد تحویل دهد و سکه ی اسلامی دریافت دارد، آنگاه فرستاده ی قیصر را از آنچه انجام شده بود آگاه ساخت و باز گرداند.

قیصر را از ماجرا خبر دادند و درباریان از او خواستند تا تهدید خود را عملی سازد، قیصر گفت: من خواستم عبد الملک را به خشم آورم و اینک این کار بیهوده است چون در بلاد اسلام دیگر با پول رومی معامله نمی کنند^(۲۷).

توجه: در این داستان خواندیم که سکه های اسلامی در زمان امام باقر علیه السلام به صلاح دید آن بزرگوار ساخته و رائج شده است و این مطلب با آنچه در برخی از کتابها آمده است که در زمان حضرت علی علیه السلام در بصره به دستور آن حضرت سکه های اسلامی زده شده و آن حضرت پایه گذار آن بوده منافاتی ندارد زیرا منظور این است که آغاز سکه زدن در زمان حضرت علی علیه السلام بوده و تکمیل و شیوع آن در زمان امام باقر علیه السلام انجام شده است برای اطلاع بیشتر به کتاب غایة التعديل مرحوم سردار کابلی ص ۱۶ مراجعه شود.

اصحاب امام باقر علیه السلام

در مکتب امام ابو جعفر باقر العلوم-که درود فرشتگان بر او-شاگردانی نمونه و ممتاز پرورش یافتند که اینک به نام برخی از آنان اشاره می شود:

۱- «ابان بن تغلب»: محضر سه امام را دریافته بود-امام زین العابدین و امام محمد باقر و امام جعفر صادق علیه السلام-ابان از شخصیت‌های علمی عصر خود بود و در تفسیر، حدیث، فقه، قرائت و لغت تسلط بسیاری داشت. والایی دانش ابان چنان بود که امام باقر علیه السلام بدو فرمود در مسجد مدینه بنشین و برای مردمان فتوی بده زیرا دوست دارم مردم چون تویی را در میان شیعیان ما ببینند.

ابان هر وقت به مدینه می آمد حلقه های درس می شکست و در مسجد جایگاه خطابه ی پیامبر را برای تدریس او خالی می کردند.

چون خبر درگذشت ابان را به امام صادق علیه السلام عرض کردند فرمود: به خدا سوگند مرگ ابان قلبم را به درد آورد. ^(۲۸)

۲- «زراره»: دانشمندان شیعه میان پروردگان امام باقر و امام صادق علیه السلام شش تن را برتر می شمردند و زراره یکی از آنهاست.

امام صادق علیه السلام خود می فرمود: اگر «برید بن معویه» و «ابو بصیر» و «محمد بن مسلم» و «زراره» نمی بودند آثار پیامبری (معارف شیعه) از میان می رفت، آنان بر حلال و حرام خدا امینند.

و باز می فرمود: «برید» و «زراره» و «محمد بن مسلم» و «احول» در زندگی و مرگ نزد من محبوبترین مردمانند.

زراره در دوستی امام چنان استوار بود که امام صادق علیه السلام ناگزیر شد برای حفظ جان او به عیبجویی و بدگویی او تظاهر کند و در پنهان بدو پیام داد اگر از تو بدگویی می کنم

برای ایمن داشتن توست زیرا دشمنان، ما را به هر کس علاقمند ببینند به آزار او می کوشند...

و تو به دوستی ما شهرت داری و من ناچارم چنین تظاهر کنم... زراره از قرائت و فقه و کلام و شعر و ادب عرب بهره ای گسترده داشت و نشانه های فضیلت و دینداری در او آشکار بود. (۲۹)

۳- «کمیت اسدی»: شاعری سر آمد بود و زبان گویایش در قالب نغز شعر در دفاع از اهل بیت سخنان پر مغز می سرود، شعرش چنان کوبنده و رسواگر بود که پیوسته از طرف خلفای اموی تهدید به مرگ می شد.

باز گو کردن حقایق و به ویژه دفاع از اهل بیت پیامبر در آن زمان چنان خطرناک بود که جز مردان مرد جرات اقدام بدان نداشتند، و کمیت از قویترین چهره هایی است که در دوران حکومت اموی از مرگ نهراسید و تا آنجا که یارایش بود حق گفت و سیمای امویان را بر مردم آشکار ساخت.

کمیت در برخی از اشعار خویش امامان راستین را در برابر بنی امیه چنین معرفی می کند:

«آن راهبران دادگر همچون بنی امیه نیستند که انسانها و حیوانها را یکی بدانند، آنان همچون عبد الملک و ولید و سلیمان و هشام اموی نیستند که چون بر منبر نشینند سخنانی بگویند که خود هرگز عمل نمی کنند، امویان سخنان پیامبر را می گویند اما خود کارهای زمان جاهلیت را انجام می دهند» (۳۰)

کمیت شیفته ی امام باقر علیه السلام بود و در راه این مهر خویشتن را فراموش می کرد، روزی در برابر امام و در مدح او اشعار شیوایی را که سروده بود می خواند، امام به کعبه رو کرد و سه بار فرمود: خدایا کمیت را رحمت کن آنگاه به کمیت فرمود صد هزار درهم از خاندانم برای تو جمع آوری کرده ام.

کمیت گفت: به خدا سوگند هرگز سیم و زر نمی خواهم، فقط یکی از پیراهنهای خود را
به من عطا فرمایید. و امام پیراهن خود را به او داد. ^(۳۱)

شهادت امام باقر علیه السلام

امام گرامی باقر العلوم، هفتم ذیحجه ی سال ۱۱۴ هجری در پنجاه و هفت سالگی در زمان ستمگر اموی «هشام بن عبد الملک» مسموم و شهید شد، در شامگاه وفات به امام صادق علیه السلام فرمود: «من امشب جهان را بدرود خواهم گفت، هم اکنون پدرم را دیدم که شربت‌ی گوارا نزد من آورد و نوشیدم و مرا به سرای جاوید و دیدار حق بشارت داد» دیگر روز تن پاک آن دریای بیکران دانش خدایی را در خاک بقیع کنار آرامگاه امام مجتبی و امام سجاد علیه السلام به خاک سپردند، سلام خدا بر او باد ^(۳۵).

و اینک در نشیب پایان موجی از دانش آن گرامی را در سخنان زیر به تماشا بنشینیم:
دروغ خرابی ایمان است ^(۳۶).

مؤمن، ترسو و حریص و بخیل نمی شود ^(۳۷).

حریص بر دنیا همچون کرم ابریشم است که هر چه پیله را بر خود بیشتر بیچد بیرون آمدنش مشکلتر می شود ^(۳۸)...

از طعن بر مؤمنان پرهیزید ^(۳۹).

برادر مسلمانان را دوست بدار و برای او آنچه برای خود می خواهی بخواه و آنچه را بر خود نمی پسندی بر او نپسند ^(۴۰).

...اگر مسلمانی برای دیدار یا حاجتی به خانه ی مسلمانی بیاید و او در خانه باشد و اجازه ی ورود به او ندهد و خود نیز به دیدار او بیرون نیاید، پیوسته این صاحب خانه در لعنت خدا خواهد بود تا آنگاه که یکدیگر را ملاقات کنند ^(۴۱)...

همانا خداوند با حیا و بردبار را دوست می دارد ^(۴۲).

آنکه خشمش را از مردم باز دارد خداوند عذاب قیامت را از او باز دارد ^(۴۳).

آنانکه امر به معروف و نهی از منکر را عیب می دانند بد مردمانی هستند ^(۴۴).

همانا خداوند بنده یی را که دشمن داخل خانه ی او شود و او با وی مبارزه نکند

دشمن دارد ^(۴۵).

پاورقی ها

- ۱- مصباح المتجهد شیخ طوسی ص ۵۵۷
- ۲- امام صادق (علیه السلام) در باره «ام عبد الله» فرمود از زنهاى با ایمان و پرهیزکار و نیکو کار بود... تواریخ النبى و الآل تسترى ص ۴۷
- ۳- امالى شیخ صدوق ص ۲۱۱ چاپ سنگی
- ۴- علل الشرایع شیخ صدوق ج ۱ ص ۲۲۲ چاپ قم
- ۵- ارشاد شیخ مفید ص ۲۴۶ چاپ آخوندی
- ۶- ارشاد شیخ مفید ص ۲۴۶ چاپ آخوندی
- ۷- مناقب ابن شهر آشوب ج ۳ ص ۳۲۹ چاپ نجف
- ۸- بحار الانوار ج ۴۶ ص ۲۴۳ به نقل از خرائج راوندی.
- ۹- بحار الانوار ج ۴۶ ص ۲۴۳ به نقل از خرائج رواندی
- ۱۰- بحار الانوار ج ۴۶ ص ۲۴۷ به نقل از خرائج رواندی
- ۱۱- تعقیب: دعاها و ذکرهایی است که بدون فاصله پس از نماز می خوانند.
- ۱۲- امالى شیخ طوسی ص ۲۶۱ چاپ سنگی با اختصار
- ۱۳- ارشاد مفید چاپ آخوندی ص ۲۴۷
- ۱۴- سوره ی مائده آیه ی ۳
- ۱۵- سوره ی القیامه آیه ی ۱۶
- ۱۶- سوره ی الحاقه آیه ی ۱۲
- ۱۷- سوره نحل آیه ی ۸۹
- ۱۸- سوره ی یس آیه ی ۱۲
- ۱۹- سوره ی انعام آیه ی ۳۸
- ۲۰- دلائل الامامة طبری شیعی ص ۱۰۴-۱۰۶ چاپ دوم نجف. با اختصار و نقل به معنی در پاره ای از جملات
- ۲۱- سوره بقره آیه ی ۱۸۷
- ۲۲- سوره ی انعام آیه ی ۱۲۴
- ۲۳- مستفاد از کافی ج ۸ ص ۳۴۹.

۲۴- برخی از دانشمندان این موضوع را به امام سجاد علیه السلام نسبت داده اند و برخی دیگر گفته اند امام باقر علیه السلام به دستور امام سجاد علیه السلام این پیشنهاد را کرده است. برای اطلاع بیشتر به کتاب العقد المنیر ج ۱ مراجعه شود

۲۵- قیصر با این مقدمه می خواست تعصب عبد الملک را بر انگیزد تا برای تصویب کار خلفای گذشته از منع کاغذ رومی دست باز دارد.

۲۶- امام علیه السلام فرمود: سه نوع سکه ضرب شود، نوع اول هر درهم یک مثقال و ده درهم آن ۱۰ مثقال، و نوع دوم هر ده درهم ۶ مثقال و نوع سوم هر ده درهم ۵ مثقال باشد بدین ترتیب هر سی درهم از سه نوع ۲۱ مثقال می شد و این برابر با سکه های رومی بود و مسلمانان موظف بودند سی درهم رومی که ۲۱ مثقال بود بیاورند و سی درهم جدید بگیرند.

۲۷- «المحاسن و المساوی بیهقی» ج ۲ ص ۲۳۲-۲۳۶ چاپ مصر- «حیوة الحیوان دمیری» چاپ سنگی ص ۲۴ با اختصار و نقل به معنی در پاره ای از جملات.

۲۸- جامع الروات ج ۱ ص ۹

۲۹- جامع الروات ج ۱ ص ۱۱۷ و ۳۲۴-۳۲۵

۳۰- الشیعة و الحاکمون ص ۱۲۸

۳۱- سفینة البحار ج ۲ ص ۴۹۶

۳۲- منتهی الآمال چاپ ۱۳۷۲ قمری ص ۷ ج ۲

۳۳- تحفة الاحباب محدث قمی ص ۳۵۱- جامع الرواة ج ۲ ص ۱۶۴

۳۴- رجال کشی ص ۱۶۲ چاپ دانشگاه مشهد

۳۵- به کتاب های: کافی ج ۱ ص ۴۶۹ و ج ۵ ص ۱۱۷ و بصائر الدرجات ص ۱۴۱ چاپ سنگی و تواریخ النبى و الآل تستری ص ۴۰ و انوار البهیة محدث قمی ص ۶۹ چاپ سنگی مراجعه شود.

۳۶- وسائل الشیعه چاپ سنگی ج ۲ ص ۲۳۳ و ۶ و ۴۷۴

۳۷- وسائل الشیعه چاپ سنگی ج ۲ ص ۲۳۳ و ۶ و ۴۷۴

۳۸- وسائل الشیعه چاپ سنگی ج ۲ ص ۲۳۳ و ۶ و ۴۷۴

۳۹- همان کتاب ج ۲ صفحات ۲۴۰ و ۲۲۹ و ۲۳۱ و ۴۵۵ و ۴۶۹.

۴۰- همان کتاب ج ۲ صفحات ۲۴۰ و ۲۲۹ و ۲۳۱ و ۴۵۵ و ۴۶۹.

۴۱- همان کتاب ج ۲ صفحات ۲۴۰ و ۲۲۹ و ۲۳۱ و ۴۵۵ و ۴۶۹.

۴۲- همان کتاب ج ۲ صفحات ۲۴۰ و ۲۲۹ و ۲۳۱ و ۴۵۵ و ۴۶۹.

۴۳- همان کتاب ج ۲ صفحات ۲۴۰ و ۲۲۹ و ۲۳۱ و ۴۵۵ و ۴۶۹.

٤٤- فروع كافي ص ٣٤٣

٤٥- وسائل الشيعة ج ٢ ص ٤٣٣